

O‘QUVCHILARDA O‘QUV MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Po‘latxonova Nozimaxon Muhammadxon qizi

Ishtixon tumani 43-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o‘quvchilarda o‘quv motivatsiyasini shakllantirish va oshirishning psixologik usullari yoritilgan. O‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi, ichki ehtiyoji va faolligini rivojlantirishda psixologik yondashuvlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, motivatsiyani pasaytiruvchi omillar hamda ularni bartaraf etishda o‘qituvchi, psixolog va ota-onaning o‘rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: O‘quv motivatsiyasi, psixologik usullar, qiziqish, rag‘batlantirish, ta‘lim jarayoni, emotsional holat, o‘quvchi psixologiyasi, pedagogik yondashuv, motivatsiya, faollik.

KIRISH

Ta‘lim jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi va motivatsiyasiga bog‘liqdir. Motivatsiya insonni ma‘lum faoliyatga undovchi ichki kuch bo‘lib, u o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan ehtiyoji va intilishini shakllantiradi. Agar o‘quvchida o‘quv motivatsiyasi yuqori bo‘lsa, u darslarda faol qatnashadi, mustaqil izlanadi va bilimlarni chuqurroq o‘zlashtiradi.

Bugungi kunda ayrim o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishning pasayishi kuzatilmoqda. Bunga turli omillar sabab bo‘ladi. Jumladan, noto‘g‘ri pedagogik yondashuv, oilaviy muammolar, ortiqcha bosim, o‘ziga ishonchsizlik va zamonaviy texnologiyalarga haddan tashqari berilish o‘quv motivatsiyasining susayishiga olib keladi. Shu sababli ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

O‘quv motivatsiyasini oshirishda eng muhim psixologik usullardan biri — rag‘batlantirishdir. O‘qituvchi o‘quvchining har qanday kichik yutug‘ini ham e‘tirof etishi kerak. Maqtov, qo‘llab-quvvatlash va ijobiy baholash o‘quvchida o‘ziga bo‘lgan ishonchni kuchaytiradi. Natijada u yanada yaxshi natijalarga erishishga harakat qiladi.

Ta‘lim jarayonida qiziqarli va interaktiv metodlardan foydalanish ham motivatsiyani oshiradi. Turli o‘yinli texnologiyalar, guruhli ishlash, munozaralar va amaliy mashg‘ulotlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. O‘quvchi darsda o‘zini erkin his qilsa va faol ishtirok etsa, uning bilim olishga bo‘lgan ehtiyoji ortadi.

Psixologik jihatdan sog‘lom muhit yaratish ham muhim omillardan biridir. O‘quvchi doimiy tanqid ostida bo‘lsa yoki qo‘rquv bilan ta‘lim olsa, unda motivatsiya pasayadi. Shu sababli o‘qituvchi o‘quvchilarga nisbatan mehribon, sabrli va adolatli munosabatda bo‘lishi lozim. Sog‘lom psixologik muhit o‘quvchilarning emotsional barqarorligini ta‘minlaydi.

O‘quvchilarda mustaqil fikrlash va maqsad qo‘yish ko‘nikmalarini rivojlantirish ham motivatsiyani oshiradi. O‘quvchi o‘z oldiga aniq maqsad qo‘ya olsa, u bilim olishga ko‘proq intiladi. Shu sababli pedagoglar o‘quvchilarga kelajak rejalari va kasb tanlash bilan bog‘liq motivatsion suhbatlar o‘tkazishi muhimdir.

Ota-onalarning farzand ta‘limiga bo‘lgan munosabati ham motivatsiyaga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Ota-onaning qo‘llab-quvvatlashi, farzandning yutuqlariga e‘tibor berishi va unga ishonch bildirishi o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Aksincha, doimiy tanbeh va taqqoslash bolaning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini pasaytiradi.

Maktab psixologining faoliyati ham bu jarayonda muhim o‘rin tutadi. Psixolog o‘quvchilarning qiziqishi, emotsional holati va motivatsion darajasini o‘rganib, ularga individual yordam ko‘rsatadi. Turli treninglar, motivatsion mashg‘ulotlar va psixologik maslahatlar orqali o‘quvchilarda o‘qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiriladi.

Bugungi zamonaviy ta‘lim tizimida axborot texnologiyalaridan foydalanish ham motivatsiyani oshirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Multimedia vositalari, interaktiv platformalar va elektron ta‘lim resurslari o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Ta‘lim jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasiga bog‘liqdir. Motivatsiya insonni ma‘lum bir faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar yig‘indisi bo‘lib, u o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan qiziqishi, intilishi va faolligini belgilaydi. O‘quv motivatsiyasi yuqori bo‘lgan o‘quvchi darslarda faol qatnashadi, yangi bilimlarni egallashga harakat qiladi, mustaqil izlanadi hamda o‘z oldiga maqsad qo‘ya oladi. Aksincha, motivatsiyaning pastligi o‘quvchida befarqlik, sustkashlik, o‘qishga qiziqmaslik va ta‘lim natijalarining pasayishiga olib keladi. Shu sababli o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish pedagogika va psixologiyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilarda motivatsiyaning shakllanishiga turli omillar ta‘sir ko‘rsatadi. Oilaviy muhit, pedagogning munosabati, sinf jamoasidagi psixologik atmosfera, o‘quvchining individual xususiyatlari hamda ijtimoiy omillar motivatsiyaning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Agar o‘quvchi o‘zini qadrlangan va qo‘llab-quvvatlangan his qilsa, uning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi ortadi. Shuningdek, muvaffaqiyat hissini tuyish ham o‘quv motivatsiyasining

kuchayishiga xizmat qiladi. Shu bois ta'lim jarayonida o'quvchilarni ruhlantirish, rag'batlantirish va ularda ijobiy hissiy muhit yaratish zarur hisoblanadi.

Psixologik treninglar o'quvchilarning motivatsiyasini rivojlantirishda samarali usullardan biri sanaladi. Trening — bu shaxsning ma'lum ko'nikma, malaka va psixologik sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan interfaol mashg'ulot shaklidir. Psixologik treninglar davomida o'quvchilar turli mashqlar, muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar, bahs-munozaralar va guruhiy faoliyatlar orqali o'z imkoniyatlarini namoyon etadi. Bu jarayon o'quvchilarda erkin fikrlash, o'zini anglash, o'ziga ishonch va ijobiy motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi. Psixologik treninglarning asosiy afzalliklaridan biri o'quvchilarning ichki faolligini oshirishidadir. Oddiy dars jarayonida passiv qatnashadigan o'quvchi trening mashg'ulotlarida faol ishtirok etishga harakat qiladi. Chunki treninglar o'quvchini tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon etadi. Bu esa o'quvchilarning o'z fikrini erkin bayon qilishiga, savol berishiga va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon yaratadi. Natijada ularda bilim olishga nisbatan qiziqish kuchayadi. Motivatsion treninglar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ba'zi o'quvchilar o'z imkoniyatlarini past baholashi yoki muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqishi sababli darslarda faol bo'la olmaydi. Trening jarayonida esa o'quvchilar kichik muvaffaqiyatlarga erishish orqali o'z kuchiga ishonch hosil qiladi. Psixologik qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish ularda “men uddalay olaman” degan ichki ishonchni shakllantiradi. Bu esa o'quv faoliyatidagi faollik va intilishning ortishiga olib keladi. Shuningdek, psixologik treninglar o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi. Guruhiy mashg'ulotlar davomida o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qiladi, hamkorlikda ishlashni o'rganadi, o'z fikrini madaniyatli tarzda ifoda etadi. Jamoada ishlash ko'nikmasining shakllanishi esa o'quvchining ijtimoiy faolligini oshiradi. Ayniqsa, tortinchoq yoki muloqot qilishda qiynaladigan o'quvchilar treninglar orqali asta-sekin o'zini erkin tutishga o'rganadi.

Psixologik treninglarning yana bir muhim jihati — o'quvchilarning stress va hissiy zo'riqishlarini kamaytirishidir. Ta'lim jarayonidagi yuklama, nazorat ishlari, imtihonlar yoki oilaviy muammolar ayrim o'quvchilarda ruhiy bosimni yuzaga keltiradi. Bunday holat esa motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'ladi. Trening mashg'ulotlari davomida relaksatsiya mashqlari, emotsional holatni boshqarish usullari va psixologik qo'llab-quvvatlash orqali o'quvchilarning ruhiy holati barqarorlashadi. Natijada ular darslarga ijobiy kayfiyat bilan yondashadi.

O'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishda interfaol trening usullarining ahamiyati katta. “Aqliy hujum”, “Rolli o'yin”, “Bahs-munozara”, “Maqsad sari intilish”, “Muvaffaqiyat zinasini” kabi trening metodlari o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning

darsdagi faolligini oshirib, ularni mustaqil izlanishga undaydi. Ayniqsa, ragʻbatlantiruvchi va qiziqarli treninglar oʻquvchilarning bilim olish jarayoniga ijobiy munosabatini kuchaytiradi. Psixologik treninglarni samarali tashkil etishda pedagog va psixologlarning kasbiy mahorati muhim oʻrin tutadi. Trening jarayonida oʻquvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, samimiy va qulay psixologik muhit yaratish zarur. Shuningdek, mashgʻulotlarning qiziqarli, hayotiy va amaliy mazmunda tashkil etilishi oʻquvchilarning faol ishtirokini taʼminlaydi. Ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham oʻquv motivatsiyasini mustahkamlashda muhim omillardan biridir. Psixologik treninglar oʻquvchilarning oʻquv motivatsiyasini rivojlantirish, bilim olishga boʻlgan qiziqishini oshirish hamda shaxsiy sifatlarini shakllantirishda muhim pedagogik va psixologik vosita hisoblanadi. Ular orqali oʻquvchilarda oʻziga ishonch, ijobiy fikrlash, faol hayotiy pozitsiya va mustaqil taʼlim olish koʻnikmalari rivojlanadi. Shu sababli taʼlim muassasalarida psixologik treninglardan keng foydalanish bugungi kun taʼlim tizimining muhim talablaridan biri hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, oʻquvchilarda oʻquv motivatsiyasini oshirish taʼlim samaradorligini taʼminlovchi muhim omillardan biridir. Motivatsiyani shakllantirishda psixologik yondashuv, ragʻbatlantirish, sogʻlom psixologik muhit va innovatsion taʼlim metodlari katta ahamiyatga ega. Oʻqituvchi, psixolog va ota-onalarning hamkorligi asosida olib borilgan ishlar oʻquvchilarning bilim olishga boʻlgan qiziqishini oshirib, ularni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Gʻoziev E. G. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Oʻqituvchi, 2017.
2. Davletshin M. G. Pedagogik psixologiya. — Toshkent, 2018.
3. Karimova V. M. Taʼlim psixologiyasi. — Toshkent: Sharq, 2020.
4. Hasanboyev J. va boshqalar. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent, 2019.
5. Vygotskiy L. S. Psixologik rivojlanish asoslari. — Moskva, 2016.